

Небојша Брадић

ИЗА МАСКЕ

Верујем да нам је живо позориште потребније него икад. Потребно нам је пре свега како бисмо изазивали догму и постављали важна питања у растућој банализацији комерцијализованог друштва. Наша култура је под превеликим утицајем рекламирања, глобалне телевизије и сензационалистичког новинарства, чији је једини циљ да на брз и једноставан начин задобију што већу публику. Тужно, баш као и наш образовни систем, уколико га не будемо неговали и плаћали, позориште се неће развијати. Та-

кође, као и наш образовни систем, оно не може бити мерено економском рачуницом. За демократију, позориште је веома важно из другог разлога: то је једна ретких преосталих прилика где сегмент друштва може мислити и ангажовати живу расправу са собом.

Као нација, ми смо апатични према овим потребама. Ми смо веома добри у стварању театра, али савршено немарни у бризи о њему. Ипак, ја верујем да ће у будућим годинама позориште постати веома важно и да ће

друштво и даље бринути о њему. Академско образовање и позоришна професија имају одговорност за то. Подстицање деце да уживају богат живот позоришта, далекосежно даје резултате у временима када могу да разумеју оно за што су као деца стицали навике. То су, дакле, дуготрајне ствари.

У овом новом, информационом добу, ми ћемо живети, куповати, путовати, учити и – на одређени начин се забављати – средствима информационе технологије. Сви ти величанствени шопинг молови који су изграђени широм света могу ускоро постати празне палате прошлости. Ми нећемо више тамо куповати основне животне намирнице као што су детерџенти, корнфлекс или млеко. Њих ћемо куповати навелико путем интернета и биће нам достављени на кућне адресе. Друге куповине ће постати посебне и личне – одећа, храна, воће, месо, риба које треба лично бирати и то ће се куповати у малим специјализованим радњама

у којима ће бити могућ разговор између продавца и купца.

На исти начин ми можемо да сагледавамо и позориште. Оно ће бити забава која је сасвим посебна зато што позориште инститира на учешћу и употреби наше имагинације и због тога га откривамо сваким новим даном и сваком новом представом. Позориште је живо зато што ми утичемо на представе колико и оне утичу на нас. Резултати таквог утицаја се разликују из вечери у вече, и у тој разлици разлика је његова снага. Многи сматрају да је елитизам позоришта његова слабост, међутим, бројне су предности позоришног елитизма. Због тога је важно да позоришта пронађу нове начине да се обрати новој публици, преваходно младим људима који још нису нашли своје место у позоришту. Комуникација нове публике и позоришта се неће водити преко службе маркетинга, већ преко других служби које ће разумети потребу те публике и

знати да понуди адекватан одговор.

Грци су имали робове који су за њих радили, па ипак њихова потреба за драмом је била толико дубока да су приликом њеног стварања основали демократију и почетке наших цивилизација. У временима Периклове Атине Грци су направили једну од најважнијих култура у којој је место театра било свакодневно важно. Уколико би неки грађанин учинио преступ, једна веома посебна казна била је забрана гледања позоришних представа. Драмски песници су обрађивали свима познате класичне митове и такмичили се да придобију наклоност позоришне публике. За потребе позоришних игара грађени су амфитеатри, у које су могли да уведу више хиљада гледалаца. На тај начин је успостављена директна веза између институција знања и стварања нове бројне публике. Но, та комуникација се показала веома фрагилно и декаденција је наступила веома брзо. Римљани су своје арене

пунили водом и правили поморске битке, а глад за сензацијом испуњавали су гладијаторским биткама.

У времену Шекспира, Британци су направили највећу позоришну културу у историји. То је била јасна демонстрација њиховог стваралачког генија. Али, само тридесет година после овог “златног доба”, њихов геније за деструкцију уништио је читаво постигнуће. Велика традиција је уништена, позоришне представе су биле забрањене. Страст за позориштем је ратовала са ограничавајућом догмом и неразумевањем. Била су то времена у којима су истовремено волели и мрзели позоришну уметност.

Наша потреба за драмом је већа од њихове, али пошто немамо њихову креативну слободу, ми имамо само позориште. Недостатак драме и изостанак бриге о позоришту може да буде фаталан зато што он уништава цивилизације које су нам дале Стара Грчка и Шекспирова Енглеска.

Каже се да савремени медији себе заглуљују како би намирили своју публику. Али систем је тај, а не публика, који је глуп. Систем ствара публику која је довољно глупа да буде задовољна његовим производима. Ово важи за читаву нашу културу новца. Зашто ја говорим српски? Зато што сам рођен у земљи у којој се говори српски. Тако сам и научио. А људи који се ставе у глупу културу науче да буду глупи. Можда тако и морају, да би преживели. Током ранијих времена људи су у градовима очекивали да виде људске главе набијене на кочеве. То је био нормални део државне сапунске опере. Све те ствари, тада и сада, последица су логике фикције: понављам, ми стварамо своју реалност.

Ми откривамо ново, али не умемо да га чувамо. Изграђене су модерне зграде са модерном сценском техником у које су се уселиле позоришне институције, а да није јасно дефинисано чему оне служе. Разлози су бројни: непостојање апарата знања да

валоризује иновацију, незаинтересованост и апатија, или једноставно – ако то кошта новац. Без савремене позоришне продукције, те зграде остају културно наслеђе које сведочи о једном времену у коме је било важније направити инфраструктуру од подстицања креативности. Тако је позоришна уметност много мање подржана него што то заиста заслужује.

Позориште је, пре свега, уметност. То је друштвена уметност која у својим најбољим резултатима изазива и провоцира, истовремено док нас забавља. То је извођачка уметност, то није литература. Позоришну уметност треба сагледавати увек у контексту извођења, чак и када је читамо као лепу књижевност. Изучавање текста драме тражи посебну вештину, исто онакву каква нам је потребна за изучавање музичке партитуре. Ми сви умемо да читамо и мислимо да умемо да вреднујемо литературу. Али, ако желимо да процењујемо драму, ми морамо да учимо језик

позоришта, баш као што морамо да изучавамо музичке форме ако хоћемо да студирамо оперу.

Ми морамо да развијамо знање и вештине, које нас издижу изнад читања текста као текста. Изговорени текст на сцени јесте само један део материјала којим је свет драме учињен видљивим. Рукопис драме је само вербални план догађаја, није догађај сам. Ако свет драме упоредимо са леденим брегом, његов вербални материјал је само она трећина која се види изнад воде. Драма почиње са њеним облицима и изучавање облика драме је управо оно са чиме ћемо почети ако желимо да разумемо драму. Изучавање драме је дисциплина за коју су нам потребни инструменти. Поред самог текста драме неопходан је увид у свет у коме је настајала драма. Драма је маска која излаже док сакрива. Она није никада реалност. Ако је добра, она успева да нас увери да представља реалност.

Због потребе да се погледа “иза маске” настала је едиција *Арс*

сцена издавачке куће “Clio”. Ова едиција нам помаже да одгонетнемо замршени лавиринт временских драме, у којем њени аутори настоје да отворе важна питања о човеком животу и световима који настају и нестају. Са овом едицијом драма и позориште су ближи животу него што то понекад и помислимо.

Са едицијом *Арс сцена* у првом реду долази нам слика позоришта какву имамо из Барока: две маске које гледају лево и десно, једна искривљена смешом, друга мучена болом. Комедија и трагедија. Супротстављеност је јасна - и декоративна, зато што је то амблем барока, а утицај је Рима. То је и насловна страна књиге Гвида Падуана “Античко позориште.” Књига представља супериоран увод у античку драму, какав до данас на српском језику нисмо имали још од времена нашег најчувенијег хеленисте Милоша Ђурића. Она је сачувала осамдесет пет трагедија и комедија античког позоришта, реконструишући и

интерпретирајући њихове заплете и тематско-идејну основу њихових структура. На тај начин је посебно осветљен допринос ових жанрова на формирање култура Старе Грчке и Рима као и њихов утицај на наше време. Посебно значајно је ово издање зато што, у недостатку довољног броја модерних превода античких текстова, омогућава дубље упознавање са античким театром.

Провокативан наслов књиге Флоранс Дипон “Аристотел или вампир западног позоришта” посредно улази у дијалог са књигом “Античко позориште”. Наиме, ауторка је у својој књизи деконструисала уврежена читања Аристотелове “Поетике”. Полазећи од идеје театра који настаје из принципа игре и ритуала, ауторка је храбро довела у питање развој европског театра и његову данашњу перспективу. Обе ове књиге на свој начин могу бити “упутство за употребу” позоришта за студенте књижевности, позоришне практичаре

као и све оне који су спремни да уђу у авантуру учења и померања граница знања.

Ко је био Шекспир? Одговор на то питање није лако дати. Теорије о његовом пореклу, животу, пукотинама у биографији, изгледу, па чак и поузданости његових дела, одувек су изазивале историчаре и театрологе да развијају своје претпоставке, понекад и оне најневероватније. Шекспир није дао одговоре. Он је постављао питања. Стенли Велс, један од највећих шекспиролога данашњице, у својој књизи “Шекспир и дружина”, пружа довољно података о свету елизабетанског позоришта, откривајући загонетке у вези са животом и делом овог генија.

Постоји једна прича о Чехову и Станиславском коју радо наводим. Чехову су пренели да редитељ Станиславски намерава да уведе кркетање жаба, зујање вилинских коњица и лавез паса на сцену. “Зашто?”- запитав је Чехов, са нијансом незадовољства у гласу. “То је стварност”.

“Стварност” - Чехов је поновио са смехом и после кратке паузе додао: “ Позориште је уметност. Постоји једно платно Крамскоја на којем он дивно приказује људска лица. Претпоставите да он одстрани нос са једног од тих лица и замени га стварним. Нос ће, наравно, бити стваран, али слика ће бити упропашћена.”

Откривајући суштину позоришта, ми поново преиспитујемо данашњи позоришни тренутак и спремност позоришних људи да у нове зграде уселе дух

позоришне уметности из којих је нестао или се привремено иселио. Или у оне у којима је само задремао. Истовремено, у стању смо да поредимо најбоље праксе и утврдимо аутентични захват и продор и одвојимо га од сурога-та или ћорсокака. Позоришна уметност траје више 4000 година, она је жива и данас и њен дух је немогуће уништити. Путем знања откривамо њене корене, живимо њено стабло и беремо њене плодове. Књиге библиотеке “Арс сцена”, су нам поуздани водич и коректив на том путу.

